

JÁN ŠTRASSER

**Bol som
na zozname
vraha
zo Zámockej**

**Rozhovory
s Grigorijom
Mesežnikovom**

m a m
m a š

JÁN ŠTRASSER

**Bol som
na zozname
vraha
zo Zámockej**

**Rozhovory
s Grigorijom
Mesežnikovom**

Ján Štrasser

**Bol som na zozname vraha zo Zámockej
Rozhovory s Grigorijom Mesežnikovom**
Prvé vydanie

Copyright © Ján Štrasser 2024
Slovak edition © Vydavateľstvo MAMAŠ 2024
Všetky práva vyhradené

ISBN 978-80-8268-122-5

Aj budúcnosť má svoju minulosť.

Tomáš Janovic

Obsah

Vyrastal som v sovietskom Rusku
Knihy som hltal od útleho detstva
Počas štúdií som sa oženil
Perestrojku režim ignoroval

Gorbačov chcel zachrániť Sovietsky zväz
Súčasnú Rusko je etnoimperialistická autokracia

Nešlo o kompromis s mocou, šlo o jej koniec
Internacionalisti si odtrhli predponu inter-
Únos prezidentovho syna bol akt štátneho terorizmu
Pre autokratov a nacionalistov sme nepriatelia Slovenska
Vyhrabali sme sa z čiernej diery
Mafia zabila novinára

Rusko je horda
Navalnyj bol väzňom svedomia

Vlebo Matovič
Bol som na zozname vraha zo Zámockej

VI

Fenomény doby
Taiwan je moja srdcovka

Putinovské Rusko musí od Európy oddeliť železná opona
Ničenie Ukrajiny nemôže ostať nepotrestané

VII

VIII

Bol to pogrom

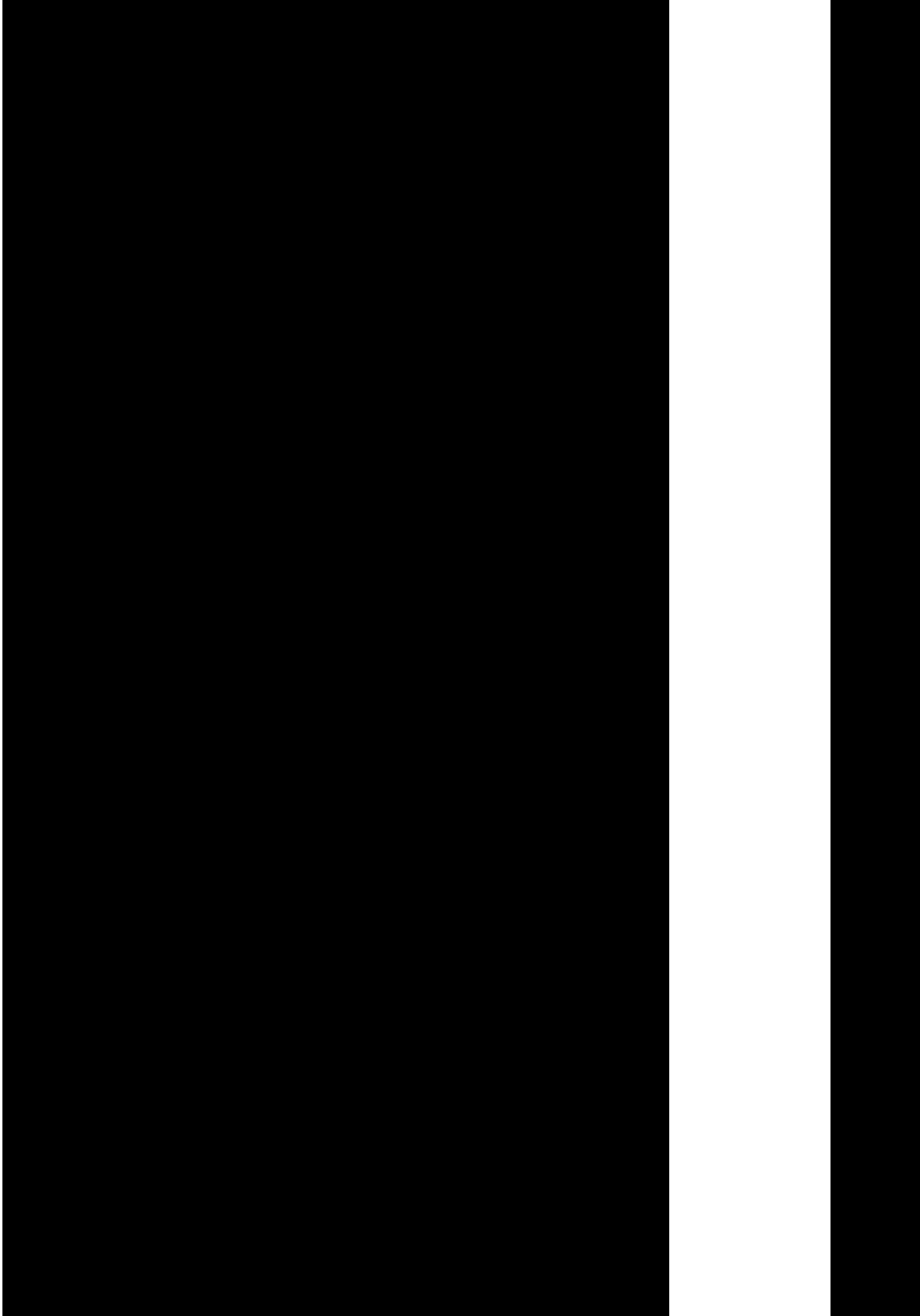
Diplomatic Immunity Band

IX

X

Čo sa v Smere naučíš, v Hlase akoby si našiel

**Zoznam fotografií
Edičná poznámka**

Vyrastal som v sovietskom Rusku

Tvoje heslo na slovenskej Wikipédii hovorí, že sa voláš Grigorij Mojsejevič Mesežnikov, narodil si sa 25. marca 1958 v Sovietskom zväze, si slovenský politológ a politický analytik židovsko-ruského pôvodu.

To sedí.

Môžeš o tom povedať viac?

Čo sa dá viac povedať o dátume narodenia? Rodičia mi povedali, že to bol utorok.

Dá sa povedať aj viac – 25. marca sa narodili aj Béla Bartók, Aretha Franklinová a Elton John.

Super! Musím si to zapamätať.

A presne rok pred твоjím narodením Belgicko, Francúzsko, Holandsko, Luxembursko, Nemecko a Taliansko podpísali v Ríme zmluvu o Európskom hospodárskom spoločenstve, z ktorého sa neskôr stala Európska únia.

To si nemusím zapamätať, to viem.

Priblíž mi mesto, v ktorom si sa narodil a vyrastal.

Oriol je na ruské pomery stredne veľké mesto, leží asi štyristo kilometrov juhozápadne od Moskvy, má približne trisťtisíc obyvateľov. Založil ho cár Ivan Hrozný v 16. storočí ako gorod krepost', čiže ako pevnostné mesto na obranu južných hraníc Moskovskej Rusi.

Na slovenskej Wikipédii v hesle Oriol sú v rubrike Osobnosti tri mená: ruský politik, reformátor a štátnik Piotr Arkadievič Stolypin (1862 – 1911), literárny vedec Michail Michailovič Bachtin (1895 – 1975), tou treťou osobnosťou si ty.

Autor slovenského hesla bol veľmi láskavý, tuším prebudil vo mne oriolského lokálpatriota. Doplním, že Oriolu sa hovorí aj tretie literárne hlavné mesto Ruska. Žili a tvorili v ňom také osobnosti ruskej literatúry ako Ivan Turgenev, Nikolaj Leskov, Fiodor Ľutčev, Afanasij Fet, Leonid Andrejev, Ivan Bunin a mnohí ďalší.

A ako treba brať slovné spojenie židovsko-ruský pôvod?

Tak, že v Sovietskom zväze bolo židovstvo jednou z národností. Žid – po rusky Jevrej – označovalo etnickú príslušnosť. Tak ako Rus, Ukrajinec, Gruzíne, Uzbek... Na označenie religiózneho Žida sa používal výraz judej. Každý sovietsky občan mal svoju národnosť vyznačenú v osobných dokladoch.

Určite nepoprieš, že v Sovietskom zväze byť Jevrejom alebo judejom bolo predsa len niečo iné ako byť Rusom či Ukrajincom.

To nepopieram. Ak bol niekto Jevrej či judej, znamenalo to, že nie je pravoslávny, čiže nie je „náš“. Som dieťa židovských rodičov, napokon, mám to vpísané aj vo svojom otcovskom mene Mojsejevič, no vyrastal som v sovietskom Rusku a formovala ma ruská spoločnosť a ruská kultúra. Je však veľká a smutná pravda, že byť Židom v Rusku a neskôr v Sovietskom zväze znamenalo patriť k menšine, ktorá bola celé stáročia občiansky a spoločensky diskriminovaná a neraz aj fyzicky prenasledovaná. Antisemitizmus v Rusku bol naozaj drsný. Slovo pogrom, zrozumiteľné na celom svete, je ruského pôvodu.

Udržiavali ste v rodine židovskú vieru?

Naša rodina bola sekulárna, takže doma som sa so základnými rituálmi židovského vierovyznania nestretol. A mimo domu už vôbec nie, keďže sovietsky režim bol tvrdo ateistický a potláčal každú religiozitu, aj tú pravoslávnu.

Kedy si si uvedomil svoje židovstvo ako spoločenskú odlišnosť?

Už ako malé dieťa som, napríklad, vnímal, že moji starí rodičia z otcovej strany občas nehovoria po rusky, ale nejakým iným jazykom.

Jidiš?

Áno. A začal som si uvedomovať, že som trochu iný ako moji kamaráti a neskôr spolužiaci. Trochu iná bola aj moja rodina. Nepil sa v nej alkohol, rodičia sa nehádali, nekričalo sa, nikto nikoho nebil. V susedstve to bolo iné.

Povedz mi niečo o svojich rodičoch. Odkiaľ pochádzali, ako prežili vojnu?

Moja mama Ludmila Grigorievna sa narodila v roku 1927 v mestečku Sudža v Kurskej oblasti. Keď mala šesť rokov, zomrela jej mama, s otcom sa presťahovali do Oriola. Tam sa otec znovu oženil, a keď Nemci napadli Sovietsky zväz, tak ho s manželkou a štrnásťročnou Ludmilou evakovali do Kuznecka v Penzenskej oblasti, čo je širšie Povolžie. Otec Mojsej Zalmanovič bol ročník 1928, pochádzal z mesta Gluchov na Ukrajine, neskôr žil v Kyjeve, odkiaľ ich cez vojnu evakovali do mesta Revda na Urale. Oriol bol oslobodený v auguste 1943, rodina mojej mamy sa z Kuznecka vrátila do toho istého domu, odkiaľ odišla do evakuácie, a otcova rodina sa z Revdy presťahovala do Oriola.

Ako sa rodičia zoznámili?

To presne neviem. Zosobášili sa niekedy v polovici päťdesiatych rokov. Aj to, že som sa narodil 25. marca 1958, som sa dozvedel až neskôr.

To ti verím.

O štyri a pol roka po mne sa narodila moja sestra Marina. Viac súrodencov nemám.

Čo robili tvoji rodičia?

Otec vyštudoval elektrotechnickú priemyslovku a bol technikom v továrni, kde sa vyrábali rôzne prístroje, najmä pre armádu. Mama skončila strednú zdravotnícku školu a celý život pracovala na hygienicko-epidemiologickej stanici.

Ako sa žilo vašej rodine v Sovietskom zväze? Kam ste patrili sociálne?

Povedal by som, že do nižšej strednej vrstvy. Ak sa zrátali oba platy mojich rodičov, dalo sa z toho skromne žiť, no vyskakovať sme si nemohli.

Kde ste bývali?

V centre mesta na Sovietskej ulici. Bola to paralelná ulica s hlavnou Moskovskou ulicou, no tá naša nebola vyasfaltovaná. Keď zapršalo, autá sa brodili blatom. Aj ľudia.

Bývali ste v byte, kde sa tiesnilo viacero rodín?

Zrejme máš na mysli spoločný byt, akému sa v Rusku hovorí kommunálnaja kvartira. Je to „výdobytok“ bolševickej revolúcie v roku 1917, keď mal každý sovietsky občan nárok na deväť štvorcových metrov štátneho bývania. Takže o plochu klasického predrevolučného meštianskeho bytu sa delilo niekoľko cudzích rodín – kuchyňa, kúpeľňa a záchod boli spoločné.

Komunálky sú vraj v Rusku doteraz.

Nie vraj, určite! My sme však mali samostatný dvojizbový byt v staršom drevenom prízemnom dome. Nebolo to bohviečo – kúrili sme v klasickej peci, záchod bol na dvore, po vodu sme chodili sto metrov k pumpe.

Nemali ste vodovod?

Nemali. Ani kúpeľňu, raz do týždňa sme sa chodili kúpať do mestského verejného kúpeľa. Takto sme bývali do mojich dvadsiatich rokov.

A potom?

Potom nám pomohla živelná katastrofa. V roku 1970 boli v Oriole silné záplavy, postihli aj náš dom, museli sme sa presťahovať k starému otcovi do inej časti mesta. Po záplavách našu ulicu trochu zrekonštruovali, zaviedli do nej kanalizáciu, vodu a plyn a my sme sa opäť nasťahovali do nášho bytu. V roku 1976 som odišiel študovať do Moskvy a k rodičom do Oriola som sa vracal už len na návštevu.

Dorozprávajme príbeh tvojho židovstva. Pred dvoma rokmi tvoja sestra Marina poskytla rozhovor časopisu Romano Forum, kde okrem iného povedala: „Že som Židovka, som sa dozvedela na ulici, keď po mne kričali päťročné deti. Domov som prišla s tým, že som mame povedala, že Židovkou byť nechcem. Antisemitizmus tam bol dosť silný, povedala by som, že až na štátnej úrovni.“ Máš aj ty nejakú detskú skúsenosť s antisemitizmom?

V detstve som sa s agresívnym otvoreným antisemitizmom osobne nestretol. Skôr s tým ľudovým, skrytejším – naši susedia v druhej polovici domu boli jednoduchí ľudia, prišli do Oriola z dediny a sused občas utrúsil nejakú akože ironickú narážku

na náš židovský pôvod. A ešte si spomínam, že mamu, ktorá bola radová členka strany, si raz predvolali na stranícky výbor a povedali jej, nech dohovori svojmu otcovi, aby nejedol na Pesach maces.

Čože? Ako stranícky výbor prišiel na to, že tvoj dedo je maces?

Donášanie v Sovietskom zväze bolo vždy na vysokej úrovni. A stále je aj v dnešnom Rusku. Mama im povedala, že to od nej nemôžu žiadať, jej otec je starý človek.

Ani v škole si sa nestretol s antisemitizmom?

Nie, skôr naopak – moja učiteľka fyziky mala manžela Žida a prejavovala mi priazeň, cítil som, že sa so mnou o určitých veciach rozpráva inak ako s ostatnými spolužiakmi.

Bola v Oriole synagóga?

Stála rovno oproti nášmu domu. No sovietsky režim jej náboženskú funkciu zrušil už v roku 1923 a v budove sídlili rôzne štátne inštitúcie. V roku 2016 štát budovu vrátil oriolskej židovskej náboženskej obci. Ani tá počas môjho detstva a dospievania v Oriole nebola, tých pár pobožných Židov navštevovalo synagógu vo vyše sto kilometrov vzdialenom Briansku či v ešte vzdialenejšom Kursku. Zhrniem to: antisemitizmus bol ne-deklarovanou, no pevnou súčasťou štátnopolitickej doktríny Sovietskeho zväzu.

Z čoho vznikol a ako sa prejavoval?

Tolko miesta na vysvetlenie v našej knihe nemáme. Na túto tému existujú stovky publikácií, tisícky statí a štúdií. Za všetky by som uviedol texty publicistu a vydavateľa Vladimira Burceva, ktorý žil v emigrácii v Paríži, písal protifašistické články a v tridsiatych rokoch na faktoch dokázal, že Protokoly sionských

mudrcov začiatkom 20. storočia vyfabrikovala cárska polícia, keďže režim sa bál vplyvu Židov vo verejnom živote a potreboval šíriť a posilňovať antisemitizmus.

Protokoly dobre poslúžili aj nacistickej propagande. A na demokratickom Slovensku sa na ne odvolával istý Kotleba. Skús odporučiť nejaký aktuálny titul o antisemitizme.

Vyberám tri v ruštine: Emil Pain – Štátny antisemitizmus v ZSSR, Leonid Liuks – Antisemitizmus v politike Stalina, Rafail Nudelman – Antisemitizmus v Sovietskom zväze, jeho korene a dôsledky. Prvé dve knihy vyšli v Rusku, tretia v Izraeli.

Židia to v Sovietskom zväze mali obzvlášť ťažké najmä za vlády Josifa Vissarionoviča Stalina, nie?

V cárskom Rusku to mali nemenej ťažké. Mohli bývať iba v takzvanom pásme osídlenia, inde len so špeciálnym povolením. Bežné boli pogromy, čiže štátom mlčky tolerované rabovanie a vraždenie Židov najmä koncom 19. storočia, ešte väčšmi počas prvej svetovej vojny a neskôr občianskej vojny.

Prečo vlastne Stalin prenasledoval Židov?

Hlavným dôvodom bolo zjavne to, že väčšina významných predstaviteľov bolševickej revolúcie v roku 1917 bola židovského pôvodu – Trockij, čiže Bronštejn, Kamenev, čiže Rozenfeld, Zinoviev, čiže Apfelbaum, Radek, čiže Sobelsohn. Keď sa Stalin po Leninovej smrti dostal k moci, upevňoval si ju tým, že týchto autentických revolucionárov likvidoval. Považoval ich za osobných nepriateľov, konkurentov v boji o moc v strane a štáte. Bol to čisto pragmatický politický antisemitizmus, nemal nič spoločné so židovskou religiozitou. Keď raz za Levom Trockým prišli praktizujúci Židia a sťažovali sa na nejaké nepravosti, povedal im: „Prečo idete za mnou? Ja nie som Žid, ja som bolševik!“

Samozrejme, súčasťou bolševickej ideológie bol predsa ateizmus.

Veď práve! Stalin neničil len ruské židovstvo, ale aj pravoslávne kresťanstvo. Pravda, to bolševici urobili inak, v ruskom národe po stáročia zakorenenú pravoslávnu vieru nemohli jednoducho zrušiť, tak to vyriešili tak, že si bezvýhradne podriadili najvyšší klérus pravoslávnej cirkvi. Mnohí biskupi, arcibiskupi, metropolití a patriarchovia boli spolupracovníkmi sovietskej tajnej služby NKVD, neskôr KGB a tak je to dodnes. Ak som hovoril, že v Oriole do synagógy režim nastáhoval rôzne štátne inštitúcie, naposledy priemyslovku, s pravoslávnyimi cirkevnými objektmi sa vysporiadal oveľa brutálnejšie. V Moskve v roku 1931 vyhodili do vzduchu najväčší pravoslávny chrám na svete – Chrám Krista Spasiteľa. A z Chrámu svätého Izáka v Sankt Peterburgu, druhého najväčšieho pravoslávneho chrámu na svete, urobili múzeum ateizmu.

Bol som v tam v sedemdesiatych rokoch, keď sa Sankt Peterburg volal Leningrad. Na vlastné oči som videl, ako z jeho kupoly visí Foucaultovo kyvadlo, ktorého pohyb dokazuje rotáciu Zeme.

Rozkážeme vetru, dažďu, prekujeme meče na pluchy a zatajíme Černobyľ. Nič sa nenaučili, nič nezabudli.

Hovoriš, že Stalin ničil židovstvo. Ako s tým ide dokopy, že koncom dvadsiatich rokov im v rámci ZSSR zriadil autonómnu oblasť Birobidžan?

Na ďalekom Východe, dvesto kilometrov od hraníc s Čínou! Úžasná veľkorysosť! Z Moskvy je to Transsibírskou magistrálou vyše osemtisíc kilometrov. Mala to byť zaslúbená zem pre ruských Židov, ale pravda bola iná – sovietsky režim tým chcel zamedziť, aby sa židovská národnostná entita sťahovala do Palestíny.

Nemala to byť nejaká forma geta? Mať Židov pekne pokope?

Nedá sa to vylúčiť. Odsunúť tam Židov a mať ich pod kontrolou. Ten projekt však nedopadol podľa Stalinových predstáv, Židia tam nikdy netvorili väčšinu obyvateľstva a aj z tých, čo tam žili, sa mnohí odsťahovali do iných miest a oblastí. Birobidžan stále existuje, no Židov je tam málo. A po druhej svetovej vojne Stalinov antisemitizmus ešte výrazne vzrástol.

Prečo?

V roku 1948 vznikol štát Izrael. Zakladali ho najmä ľavicovo orientovaní sionisti, boli medzi nimi aj komunisti. Prvou krajinou, ktorá Izrael uznala, bol Sovietsky zväz. Stalin mal s Izraelom svoje plány, podporoval ho, bez jeho súhlasu by ho Československo zrejme nemohlo vyzbrojovať v prvej arabsko-izraelskej vojne v roku 1948. No Izrael sa začal orientovať na demokratický Západ a pozvoľna prechádzal na trhovú ekonomiku. Stalina to strašne hnevalo.

Prvou veľvyslankyňou Izraela v Moskve bola Golda Meirová, ktorá v rokovaníach so Stalinom a Molotovom odmietala posunúť Izrael do sovietskej sféry vplyvu.

Stalin ju vyhostil z krajiny. No ešte predtým vystúpila v jednej moskovskej synagóge počas sviatku Roš hašana. Stalin to vyhodnotil ako prejav absolútnej nelojálnosti k Sovietskemu zväzu a jeho nenávisť voči Židom nadobudla až paranoidný charakter. Začalo sa hľadanie židovských špiónov, procesy so židovskými lekármi a spisovateľmi, pripravovali sa koncentračné tábory a deportácie. Sovietskemu štátnemu holokaustu zabránila len Stalinova smrť v roku 1953.

Knihy som hltal od útleho detstva

Vráťme sa do tvojho sovietskeho detstva. Vieš si vybaviť svoju prvú spomienku?

Mám rok a pol, možno dva, stojím v detskej postieľke, držím sa mreží a dívam sa na tetu, maminu sestru, ktorá nás prišla navštíviť tuším z Ufy. Preto to len tuším, lebo jej muž bol vojak z povolania, aj ona pracovala v armáde ako vojenská lekárka a sťahovali sa podľa toho, kam ich prekladali. V súvislosti s nimi si spomínam, že som od nich dostal detský bicykel. Pomerne kurióznym spôsobom.

Akým?

Strýko nám poslal telegram, že bude vlakom prechádzať cez Oriol, ten vlak však v Oriole nestál. Čakali sme na peróne, strýko za jazdy otvoril dvere a vyhodil na perón veľké vrece, v ktorom bol ten bicykel rozobraný na súčiastky. Otec mi ho potom poskladal.

Rodičia ti nemohli kúpiť bicykel?

Bicykel bol drahý a navyše to bol nedostatkový tovar.

Dali ťa rodičia do jaslí?

Do jaslí nie, až neskôr do detského sadu, čiže do škôlky.

Vašu rodinu si situoval do nižšej strednej vrstvy. Mali ste vždy dostatok jedla?

Zohnať potraviny v Sovietskom zväze vždy vyžadovalo značnú námahu. Spomínam si, že ako šesťročný som s mamou stával

v rade na chlieb, aby sme mohli kúpiť dva bochníky, lebo predávali len jeden na osobu. Vždy keď sa medzi ľuďmi rozchýrilo, že dnes v tom a tom obchode majú to a to, okamžite bolo treba utekať pred obchod a postaviť sa do očeredi.

Ach, ten magický sovietsky pojem očered'. Čiže rad, zastup, šor, fronta...

Vladimir Sorokin má o tom skvelú prózu. Skrátka, bol všeobecný nedostatok všetkého spotrebného tovaru. A ak sa aj vyskytol, bol nekvalitný. Napríklad topánky v oriolských obchodoch boli nekvalitné a ešte aj škaredé. Toho strýka, čo mi poslal bicykel, preložili do Moskvy, ako tínedžer som ho občas išiel navštíviť a vždy som dostal tip, kde sa dajú kúpiť lepšie topánky. Predsa len Moskva bývala zásobená lepšie.

Aké si bol dieťa? Rodičom pre radosť?

Bol som poslušné dieťa. Jediný problém bol, že som bol veľmi slabý jedák. Nato, aby som zjedol, čo som dostal na tanier, musela mama používať rôzne triky, sľuby, vyhrážky. Nechutilo mi najmä mäso.

To bolo v Sovietskom zväze výhodné, nie?

Mamu to veľmi trápilo. V ruskej DNA je zakódované, že keď je to len trochu možné, človek sa má poriadne najesť, lebo nikdy nevie, ako dlho bude potom hladovať.

Aké hračky si mal v detstve?

Nebolo ich veľa, mal som dve-tri autíčka. Marina mala nejaké bábiky.

Mal si v okolí nejakých kamarátov?

Ani veľmi nie, kamarátil som sa so synom našich susedov.